

ΤΟ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (Μέρος Α΄) (Τέταρτη αναθεώρηση-1997)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Το Πορτογαλικό Σύνταγμα υπήρξε απότοκος και κεκτημένο ενός μεγάλου στρατιωτικού κινήματος, που εκδηλώθηκε στους κόλπους της πορτογαλικής επικράτειας στις 25 Απριλίου 1974. Επρόκειτο για μια ένοπλη επανάσταση, με ευρύτατη λαϊκή υποστήριξη, που σφράγισε μια μακρά περίοδο αντίστασης και οδήγησε στην ανατροπή του πρωθυπουργού Καετάνο¹ και του Προέδρου Τομάς και την κατάρρευση της δικτατορίας.

Με την απελευθέρωση του πορτογαλικού λαού από το δικτατορικό καθεστώς, την καταπίεση και την αποικιοκρατία μια νέα ιστορική περίοδος ανέτειλε για την πορτογαλική κοινωνία, όπως επισημαίνεται και στο προοίμιο του Συντάγματος. Ειδικότερα, η εκλεγείσα «Συντακτική Συνέλευση», που συνεδρίασε εν ολομेलεία στις 2 Απριλίου 1976, ασκώντας πρωτογενή συντακτική εξουσία, εξέφρασε την ετυμηγορία του πορτογαλικού λαού για διεκδίκηση της εθνικής ανεξαρτησίας, εγγύηση των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων των πολιτών, εγκαθίδρυση των βασικών αρχών της δημοκρατίας και κατοχύρωση της πρωταρχίας των κανόνων δικαίου που κατισχύουν σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα που βαίνει σε ένα σοσιαλιστικού τύπου μοντέλο κοινωνίας.

Κάνοντας μια σύντομη επισκόπηση του κειμένου του Συντάγματος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η βασική διάρθρωσή του περιλαμβάνει εισαγωγικές διατάξεις (αρ. 1-11), όπου διατυπώνονται οι θεμελιώδεις αρχές που διέπουν το πορτογαλικό πολίτευμα, και τέσσερα μεγάλα μέρη-θεματικές ενότητες που με τη σειρά τους διαιρούνται σε μικρότερες υποενότητες-κεφάλαια με επιμέρους τίτλους².

Στο **πρώτο μέρος**, (αρ. 12-79) περιγράφονται θεμελιώδη δικαιώματα και υποχρεώσεις, ελευθερίες και θεσμικές εγγυήσεις που εγκαταλείποντας την τριμερή παραδοσιακή διάκριση ανάλογα με τη φύση του ρυθμιζόμενου αντικειμένου τους, διακρίνονται σε περισσότερες κατηγορίες συναφείς με τα είδη των προστατευόμενων δικαιωμάτων και έχουν ως εξής: α) ατομικά (αρ.24-47), β) πολιτικής συμμετοχής ή πολιτικά (αρ. 48-52), γ) εργατικά (53-57), δ) οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (αρ. 58-79).

¹ διαδόχου του Αντώνιο Σαλαζάρ, που χρημάτισε πρωθυπουργός του δικτατορικού καθεστώτος της Πορτογαλίας από το 1932 έως και το 1968, ότε και παραιτήθη για λόγους υγείας

² Συγκεκριμένα, κατά την αγγλική μετάφραση η δομή του Συντάγματος περιλαμβάνει parts, sections και chapters.

Το **δεύτερο μέρος**, (αρ. 80-107) είναι αφιερωμένο στην οικονομική οργάνωση της χώρας και περιλαμβάνει διατάξεις αφορώσες σε θεμελιώδεις γενικές αρχές που διέπουν την οικονομικοκοινωνική οργάνωση (αρ. 80-90), στα προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας, που προβλέπουν την ύπαρξη Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου, (αρ. 91-100), στην οργάνωση του οικονομικού βίου και λειτουργία του δημοσιονομικού συστήματος που υιοθετείται μέσα από φορολογικές διατάξεις³ και ειδικές διατάξεις που προβλέπουν καθεστώς επιδοτήσεων στα πλαίσια ενίσχυσης της αγροτικής οικονομίας, καθώς και την χάραξη της εμπορικής και βιομηχανικής πολιτικής (αρ.101-107).

Το **τρίτο μέρος**, (αρ.120-290) που είναι και το μεγαλύτερο από τα τέσσερα αφορά στην οργάνωση της πολιτικής εξουσίας και περιλαμβάνει πολλές επιμέρους ενότητες με εξέχουσες αυτές που αναφέρονται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας - νομικό καθεστώς, εκλογή και αρμοδιότητες - (αρ. 120-143), στην οργάνωση και λειτουργία του Συμβουλίου του Κράτους, ως ειδικά προβλεπόμενου, πολιτικού και συμβουλευτικού οργάνου του Προέδρου της Δημοκρατίας, (αρ.144-149), στις διατάξεις για την ανάδειξη εθνικών αντιπροσώπων – βουλευτών, στη συγκρότηση, λειτουργία και οργάνωση της Βουλής (αρ.150-181), στη λειτουργία και τις εξουσίες της Κυβέρνησης ως του κατεξοχόν οργάνου που ασκεί εκτελεστική εξουσία (αρ. 182-201), στην λειτουργία της δικαστικής εξουσίας και του δικαιοδοτικού έργου των δικαστηρίων (αρ.202-220), με ειδική ενότητα αφορώσα στο Συνταγματικό Δικαστήριο, τον τρόπο λειτουργίας, οργάνωσης και τις αρμοδιότητές του (αρ.221-224), στο καθεστώς των αυτόνομων περιοχών και της διοικητικής και πολιτικής αυτονομίας και αυτοκυβέρνησης του αρχιπελάγους των Αζόρων και της Μαδέρας (αρ.225-234), στην οργάνωση και λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης (αρ. 235-248), στην οργάνωση των δήμων (αρ. 249-254) και των περιφερειών (αρ. 255-262), καθώς και των κατοίκων αυτών των περιοχών (αρ. 263-265), στη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών (αρ. 266-272) και στην οργάνωση της εθνικής άμυνας (αρ. 273-276).

Τέλος, το **τέταρτο και τελευταίο μέρος** του Συντάγματος, περιλαμβάνει διατάξεις που αφορούν στις εγγυήσεις για την τήρηση του συνταγματικού κειμένου, καθώς και εκείνες που περιγράφουν τη διαδικασία αναθεώρησής του και τις προβλεπόμενες τηρούμενες προϋποθέσεις που απαιτούνται γι' αυτή (αρ.290-299). Ειδικότερα, στο μέρος αυτό περιλαμβάνονται οι τελικές και μεταβατικές διατάξεις του κειμένου που κάνουν μνεία στο προγενέστερο νομικό και πολιτικό καθεστώς της

³ Περιλαμβάνονται λεπτομερείς διατάξεις για το ακολουθούμενο σύστημα φορολόγησης (φόρος εισοδήματος, επιχειρηματικός φόρος, φόρος ιδιοκτησίας και κατανάλωσης) και για τη διαδικασία και τον έλεγχο της έκθεσης του ετήσιου προϋπολογισμού που πρέπει να κατατίθεται από την Κυβέρνηση και να εγκρίνεται και επανεξετάζεται, εφόσον απαιτείται, από το νομοθετικό σώμα, τη Βουλή της Δημοκρατίας και το Δικαστήριο Λογιστικού Ελέγχου (αρ. 104-107)

χώρας (αρ.290, 294, 296), το καθεστώς των περιφερειών, της αποικίας του μικρού Μακάο, στις νότιες ακτές της Κίνας και του Ανατολικού Τιμόρ (αρ. 291-293), των εφαρμοστέων κανόνων δικαίου στις τοπικές αρχές και στους οργανισμούς τους (αρ.298) και τέλος, η ακροτελεύτια διάταξη που ορίζει την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του παρόντος συνταγματικού κειμένου.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ: ΟΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ (αρ. 1-11)

Κάθε Συνταγματικό κείμενο, κάθε Καταστατικός Χάρτης, διαθέτει, όπως είναι προφανές, ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν τη φυσιογνωμία του και επιτρέπουν την τοποθέτησή του στην τυπολογία των πολιτευμάτων. Τα βασικά αυτά χαρακτηριστικά καταγράφονται στο σώμα του τυπικού Συντάγματος, ισχύουν ως γενικές αρχές και τυποποιούνται ρητά σε συγκεκριμένες συνταγματικές διατάξεις⁴. Πρόκειται, δηλαδή, για συνταγματικούς κανόνες που ως κανόνες με αυξημένη τυπική ισχύ διαφοροποιούνται από τις συνήθεις συνταγματικές διατάξεις μόνο ως προς το βαθμό γενικότητας και αφαίρεσης του κανονιστικού τους περιεχομένου, ενώ διαθέτουν τα ίδια νομικά χαρακτηριστικά της υπεροχής και άμεσης εφαρμογής. Είναι σαφές, ότι χωρίς τον ακριβή εντοπισμό των θεμελιωδών αυτών αρχών, δεν είναι δυνατό να ευδοκιμήσει κανένα συγκροτημένο ερμηνευτικό εγχείρημα: Όλες οι διεργασίες της λογικής-συστηματικής, τελολογικής και ιστορικο-εξελικτικής ερμηνείας προϋποθέτουν την αναγωγή στις γενικές αυτές αρχές και μάλιστα σε εκείνες που είναι κάθε φορά κρίσιμες, ανάλογα με τη φύση του συνταγματικού θεσμού που εξετάζεται, τις ισορροπίες που ιστορικά εμπεριέχει, τη δέσμη συνταγματικών διατάξεων που καλείται σε εφαρμογή κλπ.

Η τυπολογική αυτή κατάταξη στο πορτογαλικό Σύνταγμα γίνεται στα έντεκα πρώτα άρθρα του κειμένου που εξαγγέλλουν θεμελιωδεις πολιτειακές αρχές της σύγχρονης πορτογαλικής δημοκρατίας, ενώ λειτουργούν παράλληλα ως νομιμοποιητικό επιχείρημα σχετικό με τη θεσμική ανάπτυξη του δημοκρατικού πολιτεύματος που διακρίνεται για τον υψηλό βαθμό δημοκρατικής νομιμοποίησης και φιλελεύθερης ανοχής.

Ειδικότερα, στο **αρ. 1 Σ**, ορίζεται ότι η πορτογαλική Δημοκρατία είναι μια **ανεξάρτητη δημοκρατία**, που βασίζεται στην **ανθρώπινη αξιοπρέπεια** και τη

⁴ Στο δικό μας Σύνταγμα τα βασικά αυτά χαρακτηριστικά που συνθέτουν τη φυσιογνωμία του πολιτεύματος και επιτρέπουν την ταξινόμησή του με ιστορικά και θεωρητικά κριτήρια είναι οι λεγόμενες *οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος*, που δεν αναφέρονται μόνο στο οργανωτικό μέρος του Συντάγματος, που ρυθμίζει κυρίως τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις σχέσεις των άμεσων οργάνων του κράτους, αλλά σε όλα τα βασικά χαρακτηριστικά του πολιτεύματος, πβλ. Βενιζέλος Ευαγγ., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1991, σελ.247 κ.επ.

λαική βούληση και έχει συσταθεί στα πλαίσια μια ελεύθερης και δίκαιης κοινωνίας που συνενούται χάριν των κοινών της σκοπών. Θεμέλιοι «λίθοι» του δημοκρατικού αυτού κράτους είναι η αρχή της εθνικής κυριαρχίας, η πρωταρχία του κανόνα δικαίου, ο πλουραλισμός στην δημοκρατική έκφραση, η δημοκρατική πολιτική της οργάνωση, ο σεβασμός και η παροχή ενγγυήσεων για την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών και η αρχή της διάκρισης αλλά και αλληλεξάρτησης των εξουσιών, με σκοπό την επίτευξη της έκφρασης της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής δημοκρατίας και την ενίσχυση της συμμετοχικής δημοκρατίας (αρ. 2 Σ).

Στα επόμενα άρθρα εξαγγέρονται και διατυπώνονται αρχές όπως της εθνικής κυριαρχίας και της υποταγής στο νόμο, της εδαφικότητας, της πορτογαλικής ιθαγένειας, της ηνωμένης δημοκρατίας, της καθολικότητας της ψήφου και της συμμετοχής στα πολιτικά κόμματα, ενώ προσδιορίζεται ο τρόπος σύναψης διεθνών σχέσεων, η σχέση του διεθνούς δικαίου με το εσωτερικό δίκαιο, καθώς και οι βασικές υποχρεώσεις της Πολιτείας.

Επί, στο αρ. 3 Σ, κατοχυρώνεται η αρχή της εθνικής κυριαρχίας που είναι μοναδική και αδιαίρετη και η άσκηση της επαφύεται στο λαό κατά τις επιταγές του Συντάγματος και της δημοκρατικής νομιμότητας, στις οποίες οφείλει να υποτάσσεται η Πολιτεία. Η πρωταρχία του Συντάγματος έναντι των άλλων κανόνων δικαίου και η υποχρέωση συμμόρφωσης προς αυτό αφορά κάθε πράξη της Πολιτείας, των αυτόνομων περιοχών, των τοπικών κυβερνήσεων αλλά και όλων των δημόσιων οργάνων.

Σαφής αναφορά γίνεται και στην αρχή της εδαφικότητας, όπου στα αρ. 5 και 6 Σ ορίζεται ότι η Πορτογαλία είναι μια ενοποιημένη-Ηνωμένη Πολιτεία που περιλαμβάνει στο έδαφός της εκτός από το ιστορικά προσδιορισμένο κομμάτι της Γηραιάς Ηπείρου και το αρχιπέλαγος των νήσων Αζόρες και Μαδέρα που λειτουργούν με καθεστώς αυτό-κυβέρνησης και συνιστούν αυτόνομες περιοχές με δικές τους πολιτικές και διοικητικές δομές (αυτοδιοίκηση), ενώ διαθέτουν και τους κατάλληλους θεσμούς που επιτρέπουν την προβλεπόμενη αυτοκυβέρνηση. Κανένα τμήμα της πορτογαλικής επικράτειας που συνιστά κομμάτι της εδαφικής της ακεραιότητας δεν μεταβιβάζεται ούτε και τα κυρίαρχα δικαιώματα που ασκούνται επί του εδάφους της, εκτός εάν εξυπηρετούνται σκοποί ορθής επανοριοθέτησης των συνόρων. Τέλος, ορίζεται ότι οι βασικές αρχές που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας συνίστανται στην αρχή της επικουρικότητας, της αυτονομίας των τοπικών αρχών και της δημοκρατικής αποκέντρωσης των δημόσιων λειτουργιών.

Όσον αφορά, τώρα, την πορτογαλική ιθαγένεια, το αρ. 4 Σ ορίζει ότι Πορτογάλοι πολίτες είναι όλοι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος ή οι διεθνείς συμβάσεις, ενώ στο αρ. 7§4 Σ περί σύναψης διεθνών σχέσεων προβλέπεται η διατήρηση ευνοικών δεσμών φιλίας και συνεργασίας της Πορτογαλίας με χώρες που μιλούν την πορτογαλική γλώσσα. Εισάγεται με αυτό τον τρόπο, δηλαδή, το κριτήριο της κοινής γλωσσικής παράδοσης ως στοιχείο σύσφιξης των διεθνών σχέσεων για μία χώρα με μακρά παράδοση στην αποικιοκρατία.

Αλλώστε, είναι σαφές ότι το Σύνταγμα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής με λεπτομερειακές αναφορές στην προώθηση των διεθνών σχέσεων⁵ και την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχοντας ως στόχο την από κοινού κτήση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, πρέπει να διέπονται και να προάγουν το δημοκρατικό ιδεώδες, την πρωτάνευση της ειρήνης⁶, την οικονομική ανάπτυξη και δικαιοσύνη στα πλαίσια του καθεστώτος της αμοιβαιότητας.

Όσον αφορά τη σχέση του εθνικού δικαίου με το διεθνές, το αρ. 8 Σ ορίζει ότι οι γενικώς παραδεδεγμένοι κανόνες και οι αρχές του συμβατικού και εθιμικού διεθνούς δικαίου αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του πορτογαλικού δικαίου, ενώ ειδικότερα οι κανόνες που προβλέπονται από τις διεθνείς συμβάσεις εφόσον έχουν επικυρωθεί ή εγκριθεί, τυγχάνουν άμεσης εφαρμογής στο εθνικό δίκαιο, για όσο διάστημα διατηρείται η διεθνής δέσμευση και υποχρέωση. Οι κανόνες δε που θεσπίζονται από τα αρμόδια όργανα των διεθνών οργανισμών στους οποίους ανήκει η Πορτογαλία εφαρμόζονται άμεσα και απευθείας στο εσωτερικό εθνικό δίκαιο στο βαθμό που επιτάσσει η συναφθείσα σύμβαση.

Άλλη μια αρχή που διατυπώνεται εν συνεχεία στις συνταγματικές διατάξεις των αρ. 1-11, είναι αυτή της καθολικής ψήφου και της σύστασης των πολιτικών κομμάτων. Συγκεκριμένα, το αρ. 10 Σ αναγνωρίζει το δικαίωμα των πολιτών να

⁵ Ειδικότερα, το αρ. 7§1 και 2 ορίζει ότι η Πορτογαλία στα πλαίσια σύναψης διεθνών σχέσεων διέπεται από τις αρχές της εθνικής ανεξαρτησίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων του λαού, της ισότητας μεταξύ των κρατών, της ειρηνικής επίλυσης και διευθέτησης των διεθνών διαφορών και διαφωνιών, της μη εμπλοκής στις εσωτερικές υποθέσεις των ξένων κρατών με κανένα μέσο και τέλος της συνεργασίας με άλλους λαούς με σκοπό την εξέλιξη και προαγωγή της ανθρωπότητας.

⁶ Σαφής αναφορά δε, γίνεται και για την υποχρέωση του πορτογαλικού λαού, σύμφωνα και με τα παραδείγματα της πρόσφατης ιστορικής του εμπειρίας, να αντιστρατεύεται κάθε μορφής ιμπεριαλισμού, αποικιοκρατικής πολιτικής και οποιασδήποτε επίθεσης ή εκδήλωσης κυριαρχικής διάθεσης και εκμετάλλευσης απέναντι σε άλλους λαούς, ενώ στόχος θα πρέπει να είναι πάντα ο αφοπλισμός και η διάλυση των πολιτικοστρατιωτικών συμμαχιών που επιδιώκουν την πρωτάνευση τέτοιων συμπεριφορών, για να διασφαλίζεται η διεθνής ειρήνη και η δικαιοσύνη μεταξύ των λαών. Τα παραπάνω, ενισχύονται, και από τη διάταξη της§3 του αρ. 7, κατά την οποία ορίζεται ότι η Πορτογαλία αναγνωρίζει το δικαίωμα των λαών για αυτοδιάθεση, ανεξαρτησία και εξέλιξη, όπως και το δικαίωμα αντίστασης σε κάθε μορφή καταπίεσης και καταναγκασμού που διαταράσσει το καθεστώς της εθνικής κύριαρχίας.

συμμετέχουν στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας μέσα από καθολική, ίση, άμεση, μυστική και περιοδική ψήφο, μέσα από δημοψηφίσματα και άλλες μορφές έκφρασης των πολιτικών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα. Επιπλέον, στην §2 κατοχυρώνεται η σύσταση των πολιτικών κομμάτων που πρέπει να συντελούν στην έκφραση της λαϊκής βούλησης και να σέβονται τις αρχές της εθνικής ανεξαρτησίας, της πολιτειακής ενότητας και του δημοκρατικού φρονήματος.

Κλείνοντας την ενότητα των θεμελιωδών αρχών που διακηρύττονται στην αρχή του Συνταγματικού κειμένου, σκόπιμο θα ήταν να αναφερθούμε και στη διάταξη του **αρ. 9 Σ**, που απαριθμεί τις **βασικές υποχρεώσεις** της **πορτογαλικής Πολιτείας** απέναντι στους πολίτες της. Έτσι διατυπώνεται ρητά η υποχρέωση: α) διασφάλισης της εθνικής κυριαρχίας καθώς και των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών συνθηκών που συμβάλλουν σ' αυτή, β) διασφάλισης και προάσπισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών όπως και επίδειξης σεβασμού των αρχών του δημοκρατικού πολιτεύματος, γ) προάσπισης της πολιτικής δημοκρατίας και ενίσχυσης της δημοκρατικής συμμετοχής των πολιτών στην επίλυση των εθνικών προβλημάτων, δ) προαγωγής της κοινωνικής ευημερίας και της ποιότητας ζωής των πολιτών καθώς και επίτευξης πραγματικής ισότητας μεταξύ των Πορτογάλων στην απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών δικαιωμάτων μέσω του εκσυγχρονισμού των κοινωνικών και οικονομικών δομών, ε) προστασίας και διεθνούς διάδοσης της χρήσης της πορτογαλικής γλώσσας, στ) ενίσχυσης της αρμονικής ανάπτυξης ολόκληρης της εθνικής επικράτειας με ιδιαίτερη έμφαση στο εξαιρετικό περιφερειακό χαρακτήρα καθεστώ των νήσων του αρχιπελάγους Αζόρες και Μαδέρα και ζ) κατοχύρωσης της ισότητας των δύο φύλων.

B. ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ (αρ. 12-79)

I. Γενικές αρχές (αρ. 1-22)

Στο εισαγωγικό αυτό κεφάλαιο των θεμελιωδών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων γίνεται αναφορά σε ορισμένες βασικές και αναφαίρετες αρχές που δεν ταξινομούνται σε ειδική κατηγορία προστατευόμενων δικαιωμάτων, αλλά διαπνεούν όλα τα επιμέρους κατοχυρωμένα δικαιώματα, αποτελώντας την κορωνίδα των συνταγματικά προβλεπόμενων εγγυήσεων.

Ετσι, ως τέτοιες αρχές διακρίνονται αυτή της καθολικότητας στην απόλαυση των δικαιωμάτων και εκπλήρωση των υποχρεώσεων που επιτάσσει το Σύνταγμα (αρ. 12), της ισότητας των πολιτών απέναντι στο νόμο, αλλά και μεταξύ τους, ανεξάρτητα από φυλετικές, γλωσσικές, εδαφικές ή εντοπιότητας, θρησκευτικές,

καταγωγής, πολιτικές ή ιδεολογικές διακρίσεις ή διακρίσεις που συνίστανται στο μορφωτικό επίπεδο, την οικονομική ή κοινωνική κατάσταση του καθενός (αρ. 13), το δικαίωμα πρόσβασης και παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας με ταυτόχρονη κατοχύρωση της μυστικότητας της ανάκρισης που ακολουθείται στην ποινική διαδικασία(αρ. 20) και το δικαίωμα αντίστασης σε περίπτωση παραβίασης δικαιωμάτων και ελευθεριών με δυνατότητα προφυγής στις δημόσιες αρχές (αρ. 21).

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στο διαμορφούμενο καθεστώς που αφορά τους αλλοδαπούς, τους απάτριδες και του Ευρωπαίους πολίτες, ενώ προβλέπεται και η προστασία από μεριάς του Κράτους των Πορτογάλων πολιτών που διαμένουν προσωρινά ή τακτικά στο εξωτερικό, για τους οποίους διασφαλίζεται η άσκηση των δικαιωμάτων τους και η τήρηση των υποχρεώσεών τους που δεν είναι ασυμβίβαστες με το γεγονός της απουσίας τους από την πορτογαλική επικράτεια (αρ. 14).

Όσον αφορά, ειδικότερα, τους αλλοδαπούς και απάτριδες, που διαμένουν στο πορτογαλικό έδαφος, στο αρ. 15 κατοχυρώνεται η προστασία απόλαυσης των δικαιωμάτων και εκπλήρωσης υποχρεώσεων, ισότιμα προς τους Πορτογάλους πολίτες, με εξαίρεση την εκτέλεση ορισμένων δημόσιων λειτουργιών που δεν έχουν αμιγώς τεχνικό χαρακτήρα και ορισμένα προνόμια και καθήκοντα που επιφυλλάσσονται ρητά και περιοριστικά υπέρ των Πορτογάλων πολιτών. Επίσης, πολίτες που προέρχονται από πορτογαλόφωνες χώρες, και εφόσον αυτό υπαγορεύεται από διεθνείς συμβάσεις και την αρχή της αμοιβαιότητας, απολαμβάνουν επιπλέον προνομίων έναντι των λοιπών αλλοδαπών, με εξαίρεση το δικαίωμα να καταστούν μέλη οργανώσεων με ανώτατες εξουσίες ή μέλη της αυτοκυβέρνησης των αυτόνομων περιοχών, να υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και να διορίζονται στο διπλωματικό σώμα. Πάντως, με νόμο μπορεί να απονεμηθούν δικαιώματα σε αλλοδαπούς διαμένοντες στην πορτογαλική επικράτεια όπως το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στα όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης. Το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατοχυρώνεται υπέρ των ευρωπαίων πολιτών.

Κλείνοντας, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι ενδελεχής αναφορά γίνεται όσον αφορά το επιτρεπτό θέσεων περιορισμών στην άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων (αρ. 19), όπου και ορίζεται ότι τα κρατικά όργανα με υπερέχουσα εξουσία δεν μπορούν να περιορίζουν την άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών παρά μόνον αν κάτι τέτοιο καθίσταται απόλυτα αναγκαίο, λόγω θέσεως της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας ή κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, εφόσον, δηλαδή, επίκειται κατάλυση της δημοκρατικής συνταγματικής τάξης ή εθνική καταστροφή και τηρούνται οι σαφείς διαδικαστικές και χρονικές προϋποθέσεις που θέτει το Σύνταγμα. Σε κάθε

περίπτωση, όμως, προβλέπεται και ένας σκληρός «πυρήνας» δικαιωμάτων που δεν μπορεί να παραβιαστεί, κάτι σαν τους δικούς μας «περιορισμούς των περιορισμών», ακόμη και υπό τις περιγραφόμενες συνθήκες⁷.

Τέλος, στο αρ. 23 προβλέπεται και ο θεσμός του Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή (Ombudsman)⁸ ενώπιον του οποίου μπορούν να απευθύνονται οι πολίτες με αναφορές και υποβολή παραπόνων για πράξεις ή παραλείψεις των δημοσίων οργάνων. Ο Διαμεσολαβητής οφείλει να εξετάσει τις αναφορές και χωρίς να έχει ίδια αποφασιστική αρμοδιότητα, να υποβάλει συστάσεις στα αρμόδια όργανα απαραίτητες για την αποτροπή ή αποκατάσταση της ζημίας.

II. Τα ατομικά δικαιώματα (αρ. 24-47)

Στα άρθρα αυτά γίνεται μια μακρά και λεπτομερής απαρίθμηση δικαιωμάτων που χαρακτηρίζονται ως ατομικά, ενώ αρκετές διατάξεις είναι αφιερωμένες σε ρυθμίσεις σχετικές με την εφαρμογή του ποινικού δικαίου (αρ. 28-32) και προβλεπόμενες εγγυήσεις κατά το στάδιο της προφυλάκισης (αρ. 28), την θέση σαφών χρονικών προθεσμιών στις οποίες επιτρέπονται περιορισμοί στην ελευθερία (αρ. 30), την παροχή εγγυήσεων (δικονομικών και ουσιαστικών) για τον κατηγορούμενο κατά την ακολουθούμενη ποινική διαδικασία⁹ (αρ. 32). Επιπλέον, ειδική αναφορά γίνεται για τις διαδικασίες απέλασης, έκδοσης αλλοδαπού και το απαραβίαστο του ασύλου (αρ. 33)

Ειδικότερα, το αρ. 24 προβλέπει το δικαίωμα στη ζωή, ενώ στην §2 αυτού ορίζεται ότι απαγορεύεται η επιβολή θανατικής ποινής. Επιπρόσθετα, κατοχυρώνεται και η προστασία της σωματικής και ηθικής ακεραιότητας (αρ. 25), ενώ τονίζεται ότι δεν μπορεί κανείς να υπόκειται σε βασανιστήρια ή απάνθρωπες και εξευτελιστικές συμπεριφορές. Όσον αφορά δε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αυτή προστατεύεται σε όλες τις εκφάνσεις της κατ' αρ. 26, ενώ ειδική μνεία γίνεται για την προστασία της

⁷ Έτσι, στο αρ. 19§6 ορίζεται ότι η θέση της χώρας σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης ή πολιορκίας δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να επηρεάσει το δικαίωμα στη ζωή, την αξιοπρέπεια και ακεραιότητα του ατόμου, το δικαίωμα αυτοκαθορισμού, την ιθαγένεια, τη μη αναδρομικότητα των κανόνων του ποινικού δικαίου, το δικαίωμα απολογίας και υπεράσπισης του κατηγορούμενου και την ιδεολογική και θρησκευτική ελευθερία του.

⁸ Πρόκειται για ανεξάρτητη αρχή που δεν σχετίζεται με τα προβλεπόμενα ένδικα μέσα, η οποία λειτουργεί διαμεσολαβητικά μεταξύ κράτους και πολιτών, επιδιώκοντας την επίλυση των αναφύμενων προβλημάτων με αποφυγή κίνησης της δικαστηριακής διαδικασίας. Στη χώρα μας τον ρόλο αυτό επιτελεί ο Συνήγορος του Πολίτη.

⁹ Σχετικά αναφέρονται εγγυήσεις που αφορούν στο δικαίωμα υπεράσπισης του κατηγορουμένου, στο δικαίωμα άσκησης έφεσης κατά της πρωτοβάθμιας απόφασης, στην αρχή της δίκαιης και εντός ευλόγου χρόνου διεξαγωγή της δίκης, στο τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου μέχρι την έκδοση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης, στο δικαίωμα ακρόασης αυτού, στη μη λήψη υπόψιν από το δικαστήριο αποδείξεων που έχουν κτηθεί μέσα από άσκηση βίας ή με παραβίαση της φυσικής και ηθικής ακεραιότητας του ατόμου ή κατ' υποκλοπή στοιχείων του ιδιωτικού βίου, της κατοικίας, της επικοινωνίας ή των τηλεπικοινωνικών μέσων.

γενετικής ταυτότητας του ατόμου που μπορεί να απειλείται στα πλαίσια των τεχνολογικών εφαρμογών, της εξέλιξης και του επιστημονικού πειραματισμού.

Στο αρ. 27 κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην ελευθερία και ασφάλεια του ατόμου, ενώ προβλέπεται ότι αποστέρηση μέρους ή συνόλου της ελευθερίας επιτρέπεται μόνο εφόσον υπάρχει δικαστική καταδίκη που επιβάλλει φυλάκιση για ποινικά κολάσιμη πράξη ή όταν έχει επιβληθεί κάποιο περιοριστικό της ελευθερίας ασφαλιστικό μέτρο. Εξαιρέσεις, περιοριστικά απαριθμούμενες, ως προς αυτό προβλέπει η §3 του εν λόγω άρθρου. Παράλληλα, διατυπώνονται και τα ανεπιφύλακτα δικαιώματα του κρατουμένου¹⁰. Άξια αναφοράς είναι και η διάταξη της §4 του αρ. 29 που προβλέπει την αρχή της επιβολής του κατάλληλου και απολύτως αναγκαίου μέτρου σε σχέση με το διαπραχθέν αδίκημα, κατά το χρόνο τέλεσης ή προετοιμασίας του. Επιπροσθέτως, προβλέπεται η αναδρομική εφαρμογή ευνοικών για τον κατηγορούμενο ποινικών διατάξεων.

Ιδιαίτερο χαρακτήρα έχει το ειδικό ένδικο βοήθημα του «habea corpus» που προβλέπεται στο αρ. 31 και μπορεί να ασκείται ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου εναντίον οποιασδήποτε εσφαλμένης χρήσης της χορηγούμενης εξουσίας που οδηγεί σε παράνομες συλλήψεις ή κρατήσεις. Η αίτηση μπορεί να υποβάλλεται από τον συλληφθέντα ή από οποιονδήποτε πολίτη κατά την άσκηση των πολιτικών του δικαιωμάτων και το δικαστήριο οφείλει να εκδικάζει τη σχετική αίτηση εντός οχτώ ημερών από την υποβολή της, παρουσία και των δύο πλευρών. Αντίστοιχο και αυτοτελές ένδικο βοήθημα δεν προβλέπει το ελληνικό δίκαιο.

Όσον αφορά τις διαδικασίες έκδοσης, απέλασης και το δικαίωμα εκχώρησης ασύλου, η διάταξη του αρ. 33 περιλαμβάνει λεπτομερειακές ρυθμίσεις. Ειδικότερα, ορίζεται ότι απαγορεύεται η απέλαση Πορτογάλου υπηκόου από το εθνικό έδαφος (αρ. 33§1), ενώ η απέλαση αλλοδαπών που κατοικούν νόμιμα ή αναμένουν έκδοση άδειας χορήγησης ασύλου, μπορεί να επιβληθεί μόνο από δικαστική αρχή. Το αυτό ισχύει και στην περίπτωση της έκδοσης (αρ. 33§6), ενώ προβλέπεται τέτοια δυνατότητα σε περιπτώσεις τρομοκρατικών εκδηλώσεων και διαπιστωμένου διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος υπό την προϋπόθεση ότι η Πολιτεία παρέχει τις εγγυήσεις μιας δίκαιης δίκης. Τέλος, στην §7 κατοχυρώνεται το δικαίωμα στο άσυλο για όλους τους αλλοδαπούς και απάτριδες που διώκονται για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις που σχετίζονται με την προάσπιση του δημοκρατικού φρονήματος, της κοινωνικής ή εθνικής απελευθέρωσης, την εδραίωση της ειρήνης μεταξύ των λαών, την ελευθερία, την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

¹⁰ Πρόκειται, δηλαδή, για το δικαίωμα κατάλληλης ενημέρωσης του κρατουμένου με επαρκή αιτιολογία ως προς τους λόγους της κράτησης και για το δικαίωμα γνωστοποίησης των προβλεπόμενων δικαιωμάτων

Στο αρ. 34 κατοχυρώνεται το απαραβίαστο της κατοικίας και η διαφύλαξη της επικοινωνίας, εκτός αν υπάρχει σχετική δικαστική απόφαση που δίνει εντολή και άδεια για το αντίθετο. Παράλληλα, στο αρ. 35 κατοχυρώνεται το δικαίωμα πρόσβασης σε ηλεκτρονικά αρχεία προσωπικών δεδομένων, από το πρόσωπο που το αφορούν αυτά, ενώ στην §3 ορίζεται ότι τα δεδομένα αυτά πρέπει να προστατεύονται και να μην κοινοποιούνται σε τρίτους, πλην του αμέσου ενδιαφερόμενου. Η χρήση δε από τις κρατικές αρχές επιτρέπεται για στατιστικούς λόγους που δεν αποκαλύπτουν την ταυτότητα και τα προσωπικά δεδομένα των ατόμων από τα οποία λήφθηκαν τα στοιχεία και εφόσον τηρούνται οι εγγυήσεις της μη πρόκλησης δυσμενών διακρίσεων σε βάρος ορισμένων.

Στα επόμενα άρθρα κατοχυρώνονται: το δικαίωμα στο γάμο, την οικογένεια και την υιοθεσία, όπου μεταξύ άλλων κατοχυρώνεται και η ισότητα μεταξύ των συζύγων (αρ. 36), η ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα στην πληροφόρηση (αρ. 37), η ελευθερία του τύπου¹¹ και των μέσων μαζικής ενημέρωσης¹² (αρ. 38-39), το ειδικό δικαίωμα χρόνου εκπομπής και πολιτικού διαλόγου (αρ. 40), το δικαίωμα στην ανεξιθρησκεία, ήτοι ελευθερία έκφρασης της θρησκευτικής συνείδησης, και την λατρεία¹³, το δικαίωμα στην πνευματική ιδιοκτησία¹⁴, το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στα πλαίσια του οποίου προβλέπεται η ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών και συνεργαζόμενων σχολείων (αρ. 43), η ελευθερία μετακίνησης και μετανάστευσης (αρ. 44), το δικαίωμα των συναθροίσεων και του συνέρχεσθαι ήσυχα και χωρίς όπλα (αρ. 45), το δικαίωμα σύστασης ενώσεων υπό την προϋπόθεση ότι αυτές δεν αποσκοπούν στην προώθηση της βίας και οι σκοποί τους δεν αντίκεινται στο ποινικό δίκαιο¹⁵ (αρ. 46).

III. Τα πολιτικά δικαιώματα (αρ. 48-52)

¹¹ όπου περιλαμβάνονται και διατάξεις που αφορούν στην προστασία του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και των δικαιωμάτων που απορρέουν από την άσκηση αυτού

¹² Εδώ μεταξύ άλλων προβλέπεται ότι τα Μ.Μ.Ε είναι ανεξάρτητα από την Κυβέρνηση, τις Δημόσιες Υπηρεσίες και άλλα δημόσια όργανα και οφείλουν να εγγυούνται την ελευθερία έκφρασης και την ανταλλαγή ιδεών και απόψεων στα πλαίσια ενός διαμορφούμενου πλουραλιστικού καθεστώτος. Παράλληλα, το δικαίωμα στην πληροφόρηση, την ελευθερία του τύπου και όλα τα παρεπόμενα δικαιώματα προστατεύονται από ανεξάρτητη Ανώτατη Αρχή για τα Μ.Μ.Ε, η σύσταση της οποίας προβλέπεται στο αρ. 39 του Συντάγματος.

¹³ Μάλιστα, κατά την §2 του αρ. 41 ορίζεται ότι κανείς δεν δίωκεται ή στερείται τα δικαιώματά του λόγω των θρησκευτικών του πεποιθήσεων ούτε και απαλλάσσεται από τις αστικές υποχρεώσεις και τα καθήκοντά του.

¹⁴ Όπου εδώ περιλαμβάνεται η πνευματική, καλλιτεχνική και επιστημονική έκφραση, ενώ παράλληλα προστατεύεται και το copyright. (αρ. 42§2)

¹⁵ Εδώ επισημαίνεται ότι ένοπλες, στρατιωτικές ενώσεις ή ρατσιστικοί οργανισμοί ή ενώσεις που υιοθετούν τη φασιστική ιδεολογία απαγορεύονται (αρ. 46§4)

Εν συνεχεία αναπτύσσονται τα θεμελιώδη πολιτικά δικαιώματα στα αρ. 48-52. Ειδικότερα, στο αρ. 48 προβλέπεται η δυνατότητα συμμετοχής όλων των πολιτών στην πολιτική ζωή του τόπου είτε απευθείας είτε μέσω των ελεύθερα εκλεγμένων αντιπροσώπων τους. Επιπλέον κατοχυρώνεται το δικαίωμα κάθε πολίτη να λαμβάνει αντικειμενική ενημέρωση σε σχέση με τις κρατικές ενέργειες και αυτές άλλων δημόσιων οργάνων και να ενημερώνεται από την Κυβέρνηση και άλλες αρχές σχετικά με τη διοίκηση των δημοσίων υποθέσεων.

Στο αρ. 49 κατοχυρώνεται το δικαίωμα του εκλέγειν που παραχωρείται σε όλους τους πολίτες άνω των 18 ετών, εκτός αυτών που υπόκεινται στις διατάξεις του κοινού δικαίου περί δικαιοπρακτικής ανικανότητας, και το οποίο συνιστά πολιτικό καθήκον, ενώ στο αρ. 50 προβλέπεται το δικαίωμα συμμετοχής στα δημόσια αξιώματα και στελέχωσης, συναφώς, δημόσιων θέσεων.

Σημαντική, επίσης, είναι και η πρόβλεψη του αρ. 51 περί σύστασης και λειτουργίας πολιτικών κομμάτων, εφόσον βεβαίως έχουν τηρηθεί οι νόμιμες διαδικασίες κατά τη σύστασή τους και υπό την προϋπόθεση ότι τα κόμματα αυτά διέπονται από τις αρχές της διαφάνειας, της δημοκρατικής οργάνωσης και λειτουργίας και της συμμετοχής όλων των μελών τους.

Τέλος, προβλέπεται και το δικαίωμα του αναφέρεσθαι στις αρχές¹⁶, και δὴ ενώπιον του Πορτογαλικού Κοινοβουλίου υπό τις προϋποθέσεις που τάσσει ο νόμος (αρ. 52) καθώς και το δικαίωμα της λαϊκής αγωγής (*action popularis*)¹⁷ (αρ. 52).

IV. Τα εργατικά δικαιώματα (αρ. 52-57)

Καθότι το πορτογαλικό κράτος είναι ένα κράτος όπου η οικονομία του στηρίζεται κυρίως στον αγροτικό πληθυσμό, την παρεχόμενη από αυτόν και τα λοιπά λαϊκά κοινωνικά στρώματα εργασία, καθώς και την ανάπτυξη του εμπορίου, κρίθηκε αδήριτος η ανάγκη να αυτονομηθούν σε ειδική κατηγορία δικαιώματων οι διατάξεις αφορώσες στα εργατικά δικαιώματα αλλά και στα προνόμια που χορηγούνται στα πλαίσια της ανάπτυξης της οικονομικής ζωής του τόπου, ούτως ώστε να καθίσταται ευχερέστερη η μελέτη και η προάσπισή τους.

¹⁶ όπου υποβάλλονται αναφορές, αιτήματα ή παράπονα από μεριάς των πολιτών ενώπιον των οργάνων με υπερέχουσες ή μη εξουσίες και επιβάλλεται παράλληλα η έγκαιρη, δηλαδή, εντός ευλόγου χρόνου, απάντηση επ' αυτών.

¹⁷ Όσον αφορά το ιδιάζον αυτό δικαίωμα προβλέπεται υπέρ κάθε πολίτη σε περιπτώσεις που προσδιορίζει σαφώς ο νόμος και αφορούν στην πρόωθηση της αποτροπής προσβολών κατά της δημόσιας υγείας, των διακιωμάτων του καταναλωτή, της ποιότητας της ζωής, της προστασίας του περιβάλλοντος και της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον λαϊκή αγωγή μπορεί να ασκηθεί και για λόγους διασφάλισης της ιδιοκτησίας του Κράτους, των αυτόνομων περιοχών και της τοπικής αυτοδιοίκησης (αρ. 52§3)

Έτσι, σε πρώτο επίπεδο, διασφαλίζεται το δικαίωμα στην απασχόληση των εργατών, ενώ διατυπώνεται ρητά ότι απολύσεις αναιτιολόγητες ή σχετιζόμενες με διακριτική μεταχείριση λόγω διαφορετικών πολιτικών ή ιδεολογικών φρονημάτων απαγορεύονται (αρ. 53). Εν συνεχεία, κατοχυρώνεται το δικαίωμα σύστασης ειδικών επιτροπών συνδικαλιστικού χαρακτήρα με σκοπό την καλύτερη προάσπιση των κοινών εργασιακών συμφερόντων των εργατών (αρ. 54).

Επιπλέον, κατ' αρ. 55 και 56 επιτρέπεται η σύσταση εμπορικών ενώσεων για τους εργαζομένους, όπως και η σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Έτσι, προβλέπεται η ελεύθερη σύσταση εμπορικών ενώσεων, ανεξάρτητων από τους εργοδότες, την Πολιτεία και πολιτικές οργανώσεις ή θρησκευτικούς δογματισμούς, που αποτελεί προϋπόθεση και εγγύηση για την ενίσχυση της αλληλεγγύης των εργατών στην προάσπιση των δικαιώματων και συμφερόντων τους. Και αυτές, με τη σειρά τους, εφόσον τηρούν όλες τις προβλεπόμενες εκ της §2 εγγυήσεις¹⁸ δύνανται να συμμετέχουν σε διεθνείς εμπορικές ενώσεις και οργανισμούς εμπορίου (αρ. 55§5). Πάντως, το έργο που μπορούν να επιτελέσουν είναι ιδιαίτερα σημαντικό και συνίσταται, μεταξύ άλλων, στη συμμετοχή στη διαδικασία θέσπισης εμπορικής νομοθεσίας, στη συμμετοχή στην διοίκηση των κοινωνικών ασφαλιστικών φορέων του κλάδου που εκπροσωπούν, στην παράθεση των απόψεών τους σε θέματα σχετικά με τον σχεδιασμό της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου, στη συμμετοχή στον εκσυγχρονισμό και στην ανασυγκρότηση επιχειρήσεων, ιδιαίτερα όταν αυτός σχετίζεται με την εκπαιδευτική πρωτοβουλία ή υπάρχει κάποια αλλαγή στις εργασιακές συνθήκες και τέλος στη δυνατότητα σύναψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας, που πρέπει να διασφαλίζονται από τον νόμο.

Τέλος, το Σύνταγμα στο αρ. 57 προστατεύει το δικαίωμα των εργαζομένων σε απεργία, ενώ παράλληλα, το δίκαιο καθορίζει τις συνθήκες υπό τις οποίες πρέπει να παρέχονται ελάχιστες υπηρεσίες κατά τη διάρκεια μια απεργίας, οι οποίες είναι απαραίτητες για την κάλυψη των βασικών κοινωνικών αναγκών. Απαγορεύει δε. και τις απεργίες των εργοδοτών (αρ. 57§4) ή αλλιώς τα lock-outs.

V. Τα οικονομικά – κοινωνικά – πολιτιστικά δικαιώματα (αρ. 58-79)

Σε ειδική κατηγορία δικαιωμάτων, που τιτλοφορούνται οικονομικά, προστατεύονται δικαιώματα σχετικά τόσο με την προστασία της εργασίας και των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτή, όσο και με την προστασία της

¹⁸ Π.χ. ελευθερία σύστασης εμπορικών ενώσεων από τους εργάτες σε οποιοδήποτε επίπεδο, ελευθερία συμμετοχής σε αυτές, ελευθερία οργάνωσης και θέσπισης εσωτερικού κανονισμού για την ένωση, το δικαίωμα να δεσμεύεται η επιχειρηματική δράση εντός των δραστηριοτήτων της εμπορικής ένωσης, το δικαίωμα θέσης από κάθε ένωση διαφορετικών σκοπών και προτεραιοτήτων, όπως καθορίζει το καταστατικό τους.

οικονομικής ελευθερίας του ατόμου, όπως αυτή αναπτύσσεται στα πλαίσια ενός συστήματος ελεύθερης οικονομίας ή οικονομίας της αγοράς.

Έτσι, καταρχήν, προστατεύεται στο αρ. 58 το δικαίωμα στην εργασία, ως αναφαίρετο δικαίωμα του καθενός και καθήκον της Πολιτείας, η οποία οφείλει να διασφαλίζει: την εκπλήρωση ενός καθεστώτος πλήρους απασχόλησης, την ισότητα ευκαιριών στην ελεύθερη επιλογή επαγγέλματος και την ίση πρόσβαση σε αυτό, ανεξαρτήτως φύλου καθώς και την παροχή πολιτιστικής και τεχνολογικής εκπαίδευσης των εργαζομένων, που πρέπει να διαθέτουν ευκαιρίες επαγγελματικής ανέλιξης. Αναγκαίο συμπλήρωμα της παραπάνω διάταξης είναι αυτή του αρ. 59 που καθορίζει, επαρκώς λεπτομερειακά, τα δικαιώματα των εργαζομένων-εργατών και τις ταυτόχρονες υποχρεώσεις της Πολιτείας απέναντί τους.

Ειδικότερα, για τους εργαζόμενους¹⁹ αναγνωρίζονται δικαιώματα όπως αυτό της εξασφάλισης αμοιβόμενης εργασίας, σύμφωνα με την ποσότητα, την φύση και ποιότητα αυτής και με βάση την θεμέλιο αρχή παροχής ίσης αμοιβής για ίση εργασία, κατά τρόπο δε που θα εγγυάται μίαν αξιοπρεπή διαβίωση, το δικαίωμα εργασίας που θα σέβεται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και θα προωθεί την προσωπική ολοκλήρωση μέσα από την επαγγελματική σταδιοδρομία, τις ασφαλείς και όχι επιβλαβείς για την υγεία συνθήκες εργασίας, το δικαίωμα χορήγησης αδειών και ψυχαγωγίας των εργαζομένων, το δικαίωμα -και συνάμα υποχρέωση από μεριάς της Πολιτείας- για οικονομική στήριξη των ανέργων, το δικαίωμα οικονομικής ενίσχυσης και παροχής αποζημιώσεων σε θύματα εργατικών ατυχημάτων ή επαγγελματικών νοσημάτων.

Απ' την άλλη και η Πολιτεία οφείλει να παρέχει εγγυήσεις σχετικές με την εξασφάλιση ενός ελάχιστου-βασικού εθνικού μισθού, που υπολογίζεται βάσει διαφόρων ετερόκλιτων παραγόντων, την καθιέρωση ενός ανώτατου εργασιακού ωραρίου, την παροχή ειδικών προνομίων στις γυναίκες κατά την διάρκεια της κύησης αλλά και μετά τη γέννα, την προστασία των ενδεδειγμένων και ανάπηρων ατόμων, καθώς και εκείνων που εργάζονται σε βαρέα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα, τη δημιουργία υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας, την προστασία των συνθηκών απασχόλησης και τη διασφάλιση κοινωνικών προνομίων για τους πολίτες που εργάζονται στο εξωτερικό και τέλος, την προστασία των εργαζόμενων φοιτητών από πιθανή εργασιακή εκμετάλλευση.

Εν συνεχεία, στα άρθρα που ακολουθούν, προστατεύονται τα δικαιώματα των καταναλωτών σε παροχή καλής ποιότητας αγαθών και υπηρεσιών με σεβασμό στη

¹⁹ Για τους οποίους μάλιστα το αρ. 59§1 ορίζει ότι δεν θα πρέπει να γίνονται διακρίσεις σε σχέση με το φύλο, την ηλικία, τη φυλή, την εθνικότητα, τον τόπο καταγωγής, την θρησκευτική πίστη, τις ιδεολογικές και πολιτικές πεποιθήσεις, απαγορεύοντας κατ' αυτό τον τρόπο την εφαρμογή οποιασδήποτε άνισης διακριτικής μεταχείρισης στα πλαίσια διασφάλισης της κατοχυρωμένης συνταγματικά αρχής της ισότητας.

δημόσια υγεία και ασφάλεια, ενώ προβλέπεται και η δυνατότητα σύστασης ενώσεων καταναλωτών (αρ. 60), το δικαίωμα σύστασης ιδιωτικών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών που μπορούν να συμμετέχουν σε ενώσεις, ομοσπονδίες και συνομοσπονδίες κατά την πλήρωση των επιταγών του νόμου (αρ. 61) και τέλος, το δικαίωμα στην ιδιοκτησία και στην αυτόβουλη ελευθερία διάθεσής της, όπως και στις συνθήκες υπό τις οποίες και για λόγους δημοσίου συμφέροντος μπορεί να διαταχθεί αναγκαστική απαλλοτρίωση αυτής (αρ. 62).

Η επόμενη υποκατηγορία δικαιωμάτων αφορά σε αυτά που τιτλοφορούνται κοινωνικά δικαιώματα και περιγράφονται στα αρ. 63-72. Εν περιλήψει θα μπορούσαμε να πούμε ότι εδώ περιλαμβάνονται κλασσικά κοινωνικά δικαιώματα που καθιερώνουν την υποχρέωση του Κράτους για παροχή αγαθών ή υπηρεσιών, χωρίς να προκύπτει καταρχήν ευθεία αγωγή αξίωση έναντι του Κράτους για τις κοινωνικές αυτές παροχές. Ως τέτοια περιγράφονται με αναλυτικές διατυπώσεις το δικαίωμα σε ένα αποκεντρωμένο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα που συνδέεται με την εργασιακή απασχόληση και καλύπτει περιπτώσεις ασθενείας, γήρατος, ανικανότητας, χηρείας, ορφάνειας (αρ. 63), το δικαίωμα στην προστασία της υγείας μέσα από την εγκαθίδρυση ενός περιφερειακού εθνικού συστήματος υγείας²⁰, που θα επιτρέπει την ελεύθερη πρόσβαση όλων των πολιτών σε αυτό και την κάλυψη των υγειονομικών τους αναγκών²¹ (αρ. 64), το δικαίωμα εξασφάλισης στέγης και προγραμματισμού του αστικού τρόπου ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερα διαμορφωμένης εθνικής πολιτικής (αρ. 65), το δικαίωμα στην προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στα πλαίσια ανάπτυξης περιβαλλοντικής πολιτικής που περιλαμβάνει και την καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης και εξασφαλίζει ποιότητα ζωής (αρ. 66), το δικαίωμα και η θεσμική εγγύηση προστασίας της οικογένειας που κατοχυρώνει την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής της ανεξαρτησίας έναντι άλλων ενώσεων, αλλά και το εξειδικευμένο δικαίωμα του οικογενειακού προγραμματισμού (αρ. 67), το συναφές δικαίωμα προστασίας της μητρότητας και πατρότητας (αρ. 68) και τέλος τη συνταγματική κατοχύρωση της

²⁰ Εδώ, θα πρέπει αν επισημάνουμε ότι το πορτογαλικό σύστημα οργάνωσης της υγείας και της κοινωνικής ασφάλισης παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με το ελληνικό, που στον μεν πρώτο τομέα έχει υιοθετήσει ένα σύστημα τύπου Bismark, στον δε δεύτερο ένα σύστημα τύπου Beverige.

²¹ Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την προστασία των παιδιών, των νέων και των ηλικιωμένων, ενώ κατοχυρώνεται, ανεξάρτητα από την οικονομική κατάσταση του καθενός, η ίση πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη με καθιέρωση τόσο της κατασταλτικής όσο και της προληπτικής ιατρικής. Έμφαση δίδεται και στην καταπολέμηση από εξαρτησιογόνες ουσίες στα πλαίσια παρεχόμενων θεραπευτικών αγωγών (αρ. 64§3εδ.στ'), αλλά και στην παράλληλη σύσταση και λειτουργία ιδιωτικών κέντρων υγείας, τα οποία τελούν υπό την κρατική εποπτεία (αρ. 64§3περ. δ').

προστασίας της παιδικής ηλικίας (αρ. 69), της νεότητας (αρ. 70), των ατόμων με ειδικές ανάγκες-αναπηρίες (αρ. 71) και της τρίτης ηλικίας (αρ. 72)²².

Η τελευταία υποκατηγορία δικαιωμάτων, ως αυτοτελής κατηγορία, αφορά στα λεγόμενα πολιτιστικά δικαιώματα που περιγράφονται στα αρ. 73-79. Κυρίαρχο ρόλο στα δικαιώματα αυτά έχει το δικαίωμα στην παιδεία, τα χαρακτηριστικά της οποίας διατυπώνονται αναλυτικά στα αρ. 73-77. Συνοπτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι κατοχυρώνεται το δικαίωμα σε ένα εκδημοκρατισμένο σύστημα δημόσιας εκπαίδευσης, υποχρεωτικής για όλους σε επίπεδο βασικής εκπαίδευσης, που οφείλει να καταπολεμά τις ανισότητες και να παρέχει ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες πρόσβασης σε όλους και που μεταξύ άλλων στοχεύει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, την κοινωνική ανάπτυξη και ευημερία και την ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής των πολιτών στη δημόσια ζωή του τόπου.

Ειδικότερα, το αρ. 74§2 απαριθμεί ενδεικτικά ορισμένες υποχρεώσεις της Πολιτείας σε σχέση με την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας, ανάμεσα στις οποίες διακρίνονται ο υποχρεωτικός και δωρεάν χαρακτήρας της βασικής εκπαίδευσης, η ανάπτυξη ενός γενικού συστήματος προσχολικής εκπαίδευσης, η διασφάλιση της ίσης δυνατότητας πρόσβασης των πολιτών στην ανώτατη εκπαίδευση, ανάλογα με την αξιότητά τους, η καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού, η διασφάλιση της ίσης πρόσβασης των πολιτών με ειδικές ανάγκες στην εκπαίδευση, η ενίσχυση αυτής με οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, η προστασία και διάδοση της πορτογαλικής γλώσσας ιδιαίτερα στα παιδιά των μεταναστών και η μεταλαμπάδευση της πορτογαλικού πολιτισμού σε αυτά. Ταυτόχρονα, κατοχυρώνεται και η ιδιωτική και συμπληρωματική εκπαίδευση (αρ. 75).

Όσον αφορά την πρόσβαση στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας, το αρ. 76 εξασφαλίζει την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους με στόχο την διάπλωση άρτια καταρισμένων επιστημόνων και την άνοδο του εκπαιδευτικού, πολιτιστικού και επιστημονικού επιπέδου της χώρας, ενώ ταυτόχρονα προβλέπεται καθεστώς αυτοδιοίκησης των Πανεπιστημίων, που χαίρουν, δηλαδή, εκπαιδευτικής, επιστημονικής, διοικητικής και οικονομικής αυτονομίας, κατ' αρ. 76.

²² Αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι ειδικά για τα παιδιά το αρ. 69§3 απαγορεύει ρητά την πρόσβαση στην απασχόληση για παιδιά μικρής, σχολικής ηλικίας, για τους νέους πρέπει να εξασφαλίζεται η άρτια εκπαίδευσή τους και η δυνατότητα πρόσβασης σε μια πρώτη θέση εργασίας στα πλαίσια ελεύθερης και άρτιας ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους, κατ' αρ. 70§1, για τα ΑΜΕΑ, καθιερώνεται ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, εκτός αν η ανικανότητά τους τους εμποδίζει ως προς αυτές, κατ' αρ. 71§1, ενώ προβλέπεται και η ενίσχυση των οικογενειών τους και τέλος για τα άτομα της τρίτης ηλικίας προβλέπεται η οικονομική εξασφάλιση αλλά και η λήψη κατάλληλων κοινωνικών και πολιτιστικών μέτρων για να αποφεύγεται η κοινωνική απομόνωση και ο μαρασμός, κατ' αρ. 72.

Τέλος, στο αρ. 78 κατοχυρώνεται η προστασία και απόλαυση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως κοινής πολιτιστικής ταυτότητας όλων των Πορτογάλων πολιτών, ενώ στην §2περ.δ' του ίδιου άρθρου, προβλέπεται η προώθηση και σύσφιξη των πολιτιστικών σχέσεων με άλλους λαούς και ιδιαίτερα με τους πορτογαλόφωνους, με στόχο της διάδοσης της πορτογαλικής παράδοσης στο εξωτερικό. Στο αρ. 79, εν κατακλείδι, κατοχυρώνεται το δικαίωμα της προστασίας και διάδοσης του αθλητισμού και της φυσικής αγωγής και η αποτροπή φαινομένων βίας κατά την άσκησή τους.

Γ. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ:

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ (αρ.182-201)

i. Οργάνωση και λειτουργία

Η πορτογαλική Κυβέρνηση αποτελεί το κατεξοχήν όργανο άσκησης της πολιτικής εξουσίας και τούτο διότι είναι ταυτόχρονα το αρμόδιο όργανο για την χάραξη της γενικής πολιτικής της χώρας (αρ. 182, 188), ο βασικός φορέας της εκτελεστικής εξουσίας (αρ. 199) και η κορυφή της δημόσιας διοίκησης (αρ. 182, 199). Οι ομοιότητες με την ελληνική Κυβέρνηση που συνίστανται ιδίως σε θέματα διάρθρωσης, οργάνωσης, λειτουργίας, ευθύνης των μελών της και ανατιθέμενων αρμοδιοτήτων είναι πολλές, ιδιαίτερα εφόσον και το πορτογαλικό Σύνταγμα υιοθετεί την κλασσική τριμερή διάκριση των εξουσιών-λειτουργιών σε νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική.

Ειδικότερα, το αρ. 183 ορίζει ότι την **Κυβέρνηση** αποτελεί ο Πρωθυπουργός, οι Υπουργοί (που μαζί μ' αυτόν και τους αναπληρωτές Πρωθυπουργούς συνιστούν το υπουργικό Συμβούλιο²³), οι Γραμματείς και οι Βοηθοί Γραμματέων της Πολιτείας. Ο αριθμός των υπουργών και των γραμματέων, οι θέσεις που καταλαμβάνουν, οι αρμοδιότητες και ο τρόπος συντονισμού τους, καθορίζεται κατά περίπτωση με νόμο που ορίζει την άσκηση των καθηκόντων τους ή με νομοθετικό διάταγμα.

Η έναρξη και λήξη των ανατιθέμενων καθηκόντων καθορίζεται από το αρ. 186, όπου προβλέπεται ότι ο Πρωθυπουργός αναλαμβάνει καθήκοντα από την τοποθέτησή του σε αυτή, ενώ το αυτό ισχύει και για τα μέλη της Κυβέρνησης και επιπλέον προσδιορίζεται η λήξη αυτών με την παύση από τα αντίστοιχα αξιώματα από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ο διορισμός του Πρωθυπουργού γίνεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, εφόσον έχει ληφθεί ψήφος εμπιστοσύνης από τα πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούν τη Βουλή και κατ' ουσίαν επιβεβαιώνουν το αποτέλεσμα

²³ Υπουργικά Συμβούλια μπορούν να συσταθούν και για τη διευθέτηση ειδικών θεμάτων. Σε εμάς υπάρχουν αντίστοιχα το Εθνικό Συμβούλιο Εξωτερικής Πολιτικής (αρ. 82§4 Σ) και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (αρ. 82§3Σ)

των γενικών εκλογών. Αντίστοιχα και τα λοιπά μέλη της Κυβέρνησης διορίζονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας καθ' υπόδειξη του Πρωθυπουργού, που αποφασίζει για τη σύνθεση του Υπουργικού Συμβουλίου. Επιπλέον, προβλέπεται η δυνατότητα προσωρινής αναπλήρωσης του Πρωθυπουργού, σε περίπτωση που δεν υπάρχουν αναπληρωτές Πρωθυπουργοί, και για περιπτώσεις απουσίας ή ανικανότητας ως προς την άσκηση των καθηκόντων του από Υπουργό που έχει όρισει για την εν λόγω περίπτωση ο ίδιος ή ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αν δεν έχει γίνει σχετική πρόβλεψη²⁴ (αρ. 185).

ii. Κυβερνητικό πρόγραμμα, σχέση Κυβέρνησης- Βουλής και παύση από τα καθήκοντα

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στο πρόγραμμα που οφείλει να καταθέσει η Κυβέρνηση με το οποίο καθορίζεται και κατευθύνεται η γενική πολιτική της Χώρας, τίθενται οι στόχοι της Κυβέρνησης καθώς και τα μέτρα που σκοπεύει αυτή να λάβει στα διάφορα πεδία της κυβερνητικής της δράσης (αρ. 188). Σε κάθε περίπτωση ορίζεται ότι προτού υποβληθεί το πρόγραμμα προς εξέταση και έγκριση από τη Βουλή ή αφού αυτό απορριφθεί, η Κυβέρνηση οφείλει να προσδιορίσει τις ενέργειές της σε αυτές που καθίστανται απολύτως αναγκαίες για τη διασφάλιση της σωστής και ομαλής διαχείρισης των δημόσιων επιχειρήσεων (αρ. 186§6). Το πρόγραμμα της Κυβέρνησης κατατίθεται ενώπιον του Κοινοβουλίου από τον Πρωθυπουργό προς έγκριση εντός δέκα το πολύ ημερών από τον διορισμό της και το Κοινοβούλιο εάν δε συνεδριάζει καλείται εκτάκτως από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για να αποφανθεί επ' αυτού. Η δημόσια συζήτηση δεν μπορεί να υπερβαίνει τις τρεις μέρες και μέχρι να ολοκληρωθεί οποιαδήποτε κοινοβουλευτική ομάδα μπορεί να προτείνει την απόρριψη του προγράμματος και η Κυβέρνηση μπορεί να ζητήσει γι' αυτό το λόγο ψήφο εμπιστοσύνης. Για να απορριφθεί το κυβερνητικό πρόγραμμα, που αυτομάτως συνεπάγεται και την παύση της Κυβέρνησης από τα καθήκοντά της, κατά την εξαιρετική ρύθμιση του αρ. 195§1 εδ. δ', απαιτείται η απόλυτως πλειοψηφία των βουλευτών που διαθέτουν δικαίωμα αποφασιστικής ψήφου (αρ.192§4).

Τόσο το εξαγγελθέν πρόγραμμα, όσο και οι αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου, δεσμεύουν τα μέλη της Κυβέρνησης και γεννούν συλλογική ευθύνη τόσο απέναντι στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας όσο και απέναντι στο Κοινοβούλιο²⁵.

²⁴ Αντίστοιχα, αναπλήρωση Υπουργού για τους ίδιους λόγους γίνεται από τον Γραμματέα του Κράτους που έχει υποδείξει ο Πρωθυπουργός ή διαφορετικά από αντίστοιχο Υπουργό

²⁵ Η ευθύνη γεννάται αναγκαστικά, αφού οι Αναπληρωτές Πρωθυπουργοί και οι Υπουργοί της Κυβέρνησης ευθύνονται για τις πράξεις τους πρώτα απέναντι στον Πρωθυπουργό και εν συνεχεία και στα πλαίσια της ευρύτερης πολιτικής ευθύνης απέναντι στο Κοινοβούλιο (αρ. 191)

Επιπλέον, στα αρ. 193 και 194 προβλέπονται τόσο η περίπτωση όπου η Κυβέρνηση μπορεί να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή, στα πλαίσια «επικύρωσης» της γενικής πολιτικής που εφαρμόζει ή για οποιοδήποτε άλλο θέμα εθνικού ενδιαφέροντος, όσο και η περίπτωση κατάθεσης πρότασης μομφής-δυσπιστίας από τη Βουλή κατά της Κυβέρνησης. Η πρόταση μομφής πρέπει να είναι υπογεγραμμένη από τουλάχιστον το ένα τέταρτο των βουλευτών που δικαιούνται να ψηφίσουν ή ανήκουν σε κάποια κοινοβουλευτική ομάδα, πρέπει να εξετάζεται εντός 48 ωρών από την υποβολή της και η συζήτηση ως προς αυτή να μην διαρκεί πάνω από 3 μέρες. Εφόσον η πρόταση απορριφθεί, δεν μπορούν οι υπογράφωντες βουλευτές να υποβάλλουν άλλη εντός της ίδιας βουλευτικής περιόδου.

Σημαντικό είναι και το αρ. 195, όπου απαριθμούνται οι περιπτώσεις στις οποίες παύει η Κυβέρνηση να ασκεί τα καθήκοντά της. Ετσι, ως τέτοιες προβλέπονται: α) η έναρξη νέας βουλευτικής περιόδου, β) η αποδοχή της παραίτησης του Πρωθυπουργού από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, γ) ο θάνατος του Πρωθυπουργού ή η περίπτωση όπου αυτός πάσχει από μόνιμη σωματική ανικανότητα, δ) η απόρριψη του προγράμματος από το Κοινοβούλιο, ε) η μη ληψη ψήφου εμπιστοσύνης της Κυβέρνησης και στ) η έγκριση της πρότασης δυσπιστίας από την απόλυτη πλειοψηφία του Κοινοβουλίου. Επιπλέον, η §2 του αυτού άρθρου προβλέπει ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί, κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Συμβουλίου της Επικρατείας, να απαλλάξει την Κυβέρνηση από τα καθήκοντά της όταν κάτι τέτοιο κρίνεται αναγκαίο για την διαφύλαξη των ομαλών δημοκρατικών λειτουργιών.

III. Αρμοδιότητες

Όσον αφορά τώρα, τις αρμοδιότητες που το Σύνταγμα προβλέπει για την Κυβέρνηση, αυτές διακρίνονται σε πολιτικές (αρ. 197), νομοθετικές (αρ. 198) και διοικητικές (αρ. 199). Επιπλέον, το Σύνταγμα αναθέτει και συγκεκριμένες αρμοδιότητες στο Υπουργικό Συμβούλιο²⁶, όπως αυτές ορίζονται στο αρ. 200 και εξειδικεύει τις αρμοδιότητες του Πρωθυπουργού²⁷ και των μελών της Κυβέρνησης²⁸ στο αρ. 201.

²⁶ Μεταξύ αυτών προβλέπει τη χάραξη των κατευθυντήριων γραμμών της κυβερνητικής πολιτικής και της εφαρμογής της, την έγκριση των προγραμμάτων και σχεδίων νόμων, την απόφαση επί της πρότασης για λήψη ψήφου εμπιστοσύνης από τη Βουλή κλπ.

²⁷ Εδώ περιλαμβάνονται η διεύθυνση και ο συντονισμός της γενικής κυβερνητικής πολιτικής, ο συντονισμός και η καθοδήγηση του έργου των Υπουργών, ο έλεγχος των σχέσεων της Κυβέρνησης με άλλα όργανα του Κράτους, η ενημέρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας για θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής κλπ.

²⁸ Οι αρμοδιότητες που χορηγούνται στους Υπουργούς σχετίζονται κυρίως με την υλοποίηση των εκτεθέντων προγραμμάτων στα πλαίσια των ακολουθούμενων πολιτικών και την προστασία των

Ειδικότερα, και κάνοντας μια συνοπτική παρουσίαση των παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε ότι, ως προς τις πολιτικές αρμοδιότητες, εξέχοντα ρόλο έχουν: η διαπραγμάτευση και έγκριση σύναψης διεθνών συμβάσεων, η υποβολή πρότασης διενέργειας δημοψηφίσματος, κατ' αρ. 115, στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για θέματα σοβαρής εθνικής σημασίας, η κατάθεση προγραμμάτων και νομοσχεδίων ενώπιον του Κοινοβουλίου, η πρόταση για κήρυξη της χώρας σε κατάσταση πολέμου, η προβολή της θέσης της για θέση της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας ή εκτάκτου ανάγκης, η κατάθεση του προϋπολογισμού της χώρας και άλλων δημόσιων οργάνων, η προσυπογραφή των προεδρικών διαταγμάτων, και τέλος, η υποχρέωση της Κυβέρνησης να δίνει πληροφορίες στη Βουλη, σε κατάλληλο χρόνο, σχετικά με την περαιτέρω οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όσον αφορά τις νομοθετικές αρμοδιότητες, που κατεξοχήν ανήκουν στο όργανο της Βουλής, εδώ εντάσσονται η ψήφιση νομοθετικών διαταγμάτων²⁹ για θέματα που δεν ανήκουν στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της Βουλής, η ψήφιση νομοθετικών διαταγμάτων για θέματα που ανήκουν στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της Βουλής, εφόσον έχει χορηγηθεί σχετική εξουσιοδότηση ως προς τούτο από το Νομοθετικό Σώμα και τέλος η ψήφιση νομοθετικών διαταγμάτων που διευρύνουν τους νόμους οι οποίοι προσδιορίζουν τις βασικές αρχές του νομικού συστήματος.

Τέλος, όσον αφορά τις διοικητικές αρμοδιότητες της Βουλής, αυτές περιγράφονται στο αρ. 199, όπου μεταξύ άλλων προβλέπεται η υποχρέωση της Κυβέρνησης να θέτει σε εφαρμογή τον προϋπολογισμό της Χώρας, να κατευθύνει τις διοικητικές πρακτικές της Πολιτείας, να εποπτεύει τον κρατικό μηχανισμό και την διοίκηση των αυτόνομων περιοχών, να σχεδιάζει και να υλοποιεί προγράμματα, να προστατεύει την τήρηση της δημοκρατικής νομιμότητας, να «αφουγκράζεται» τις κοινωνικές ανάγκες και να προωθεί, μέσα από κατάλληλες ενέργειες, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του τόπου.

Δ. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΝΟΜΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ (αρ. 225-234)

Τα άρθρα 225 κ.επ. εισάγουν ένα ιδιότυπο καθεστώς πολιτικής και διοικητικής οργάνωσης για το αρχιπέλαγος των νήσων Αζόρες και Μαδέρα, που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της πορτογαλικής εδαφικής επικράτειας, και τούτο λόγω των

γενικών σχέσεων της Κυβέρνησης με άλλα κρατικά όργανα, εφόσον οι σχέσεις αυτές εμπίπτουν στην αρμοδιότητα και ευθύνη των Υπουργείων τους

²⁹ Σε εμάς ως τέτοια νοούνται τα κανονιστικά προεδρικά διατάγματα ή οι κανονιστικές διοικητικές πράξεις που εκδίδονται κατά ειδική ή ειδικότερη, αντίστοιχα, εξουσιοδότηση κατ' αρ. 43§3 του ελληνικού Συντάγματος και σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που τάσσει το Σύνταγμα και η εξουσιοδοτική διάταξη νόμου.

ιδιαίτερων γεωγραφικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών των περιοχών αυτών αλλά και του ιστορικού αιτήματος των κατοίκων τους για τοπική αυτονομία. Έτσι, στα πλαίσια της αποτελεσματικότερης ικανοποίησης των τοπικών αναγκών και της προώθησης και προστασίας των τοπικών συμφερόντων (Πχ. προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και του υποθαλάσσιου πλούτου, των φυσικών θερμικών πηγών, της ξεχωριστής οικονομικής ζώνης, του τουρισμού, της ιδιαίτερης πολιτιστικής παράδοσης και κληρονομιάς, της εμπορικής και επιχειρηματικής αναπτυσσόμενης δραστηριότητας κλπ.) κατοχυρώνεται η τοπική πολιτική και διοικητική αυτονομία του αρχιπελάγους.

Στόχος είναι η ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής των κατοίκων των περιοχών αυτών στο δημόσιο βίο, η προαγωγή της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, η θωράκιση της εθνικής ενότητας και των δεσμών αλληλεγγύης που αναπτύσσονται μεταξύ όλων των Πορτογάλων πολιτών. Σε καμμία περίπτωση, ωστόσο, δεν πρέπει να θίγεται η θεμέλιος αρχή της εθνικής κυριαρχίας, ενώ η παρεχόμενη αυτονομία θα πρέπει να ασκείται εντός των σαφών και αυστηρά οριοθετημένων συνταγματικών πλαισίων.

Ειδικότερα, οι αυτόνομες αυτές περιοχές, που αποτελούν εδαφικές συλλογικές οντότητες, διαθέτουν, στα πλαίσια του καθιερούμενου καθεστώτος αυτο-κυβέρνησης, που δεν σχετίζεται με αποκεντρωμένη άσκηση της κρατικής εξουσίας, όχι μόνο ξεχωριστές αρμοδιότητες αλλά και ίδια όργανα για την ενάσκηση αυτών κατά το βέλτιστο δυνατό τρόπο. Έτσι, το αρ. 231 προβλέπει τη σύσταση ειδικού τοπικού νομοθετικού συμβουλίου, με τοπικές νομοθετικές αρμοδιότητες, και τοπικής κυβέρνησης³⁰, τα οποία πρέπει να συνεργάζονται με τα κρατικά ανώτατα όργανα. Αυτά οφείλουν, με τη σειρά τους, όπως εκπροσωπούνται από έναν Υπουργό της Κυβέρνησης, που ονομάζεται Υπουργός της Δημοκρατίας, να σέβονται το καθεστώς αυτονομίας των περιοχών αυτών και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την άρση των ανισοτήτων που δημιουργούν οι ανεπαρκείς και περιορισμένες υποδομές σε αυτές. Αυτό, επιτυγχάνεται, άλλωστε και μέσα από το εισαγόμενο καθεστώς διοικητικής εποπτείας που φέρει ο Υπουργός της Δημοκρατίας απέναντι στις αυτονομούμενες περιοχές που σε καμμία περίπτωση δεν αποκόπτονται από την εθνική πολιτική δράση και τον κρατικό προγραμματισμό.

³⁰ Εδώ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το τοπικό νομοθετικό συμβούλιο εκλέγεται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία των κατοίκων των περιοχών, μέσα από ένα σύστημα αναλογικής αντιπροσώπευσης, όπως αντίστοιχα εκλέγεται και η τοπική κυβέρνηση, της οποίας ο πρόεδρος διορίζεται από τον Υπουργό της Δημοκρατίας, που αντιπροσωπεύει την κεντρική κρατική εξουσία στο αρχιπέλαγος, σύμφωνα με το αποτέλεσμα της εκλογικής αναμέτρησης. Η τοπική κυβέρνηση καθίσταται πολιτικά υπεύθυνη απέναντι στο τοπικό νομοθετικό συμβούλιο που διαθέτει, κατ' αρ. 232 αποφασιστικές αρμοδιότητες.

Κλείνοντας, τη σύντομη αναφορά μας στο ειδικό καθεστώς που προβλέπεται για τις προαναφερθείσες νήσους, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στο αρ. 227, γίνεται ενδελεχής καταγραφή των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων που εκχωρούνται στις περιοχές αυτές, οι κυριότερες των οποίων συνίστανται στο νομοθετικό έργο και τη νομοθετική πρωτοβουλία για θέματα με ειδικό ενδιαφέρον ως προς αυτές³¹, στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης των περιουσιακών τους στοιχείων, στην άσκηση του δικαιώματος φορολόγησης των κατοίκων και προσαρμογής του εθνικού δημοσιονομικού συστήματος στις ειδικές τοπικές συνθήκες, στη σύσταση, κατάργηση και εποπτεία των τοπικών αρχών, στην επίβλεψη των κρατικών υπηρεσιών, δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων στις οποίες το κράτος είναι ο βασικός μέτοχος, που δεσμεύουν τις αποκλειστικά τοπικού χαρακτήρα δραστηριότητες και εν γένει στην προώθηση των τοπικών συμφερόντων και των υποθέσεων που έχουν ιδιαίτερη τοπική σπουδαιότητα και σχετίζονται αποκλειστικά με αυτές.

³¹ Τα οποία, ρυθμίζονται σύμφωνα με τις διαδικασίες και τις εγγυήσεις των αρ. 226 , 227, 232 και 233.